

Pregledni znanstveni članek (1.02)
 BV 73 (2013) 2, 297—306
 UDK: 27-732.4-675(456.31)''1962/1965'':316.774
 Besedilo prejeto: 04/2013; sprejeto: 06/2013

Peter Lab

Koncil in mediji: Kontinuiteta ali prelom?

Povzetek: Za odnos koncilskih očetov do medijev je značilna pozitivna naravnost, tako kakor je pozitiven tudi njihov odnos do sodobnega sveta (moderne) na splošno. Avtor začne z analizo ključnih tem v enciklikah Pija XI., Pija XII. in Janeza XXIII. in v koncilskem odloku *Inter Mirifica*. Iz dokumentov vejejo skrb za osebo in skupnost, pozivi k izkoriščanju potenciala medijev za dobro in občutljivost za temeljna vprašanja o svobodi in o odgovornosti.

V drugem delu avtor analizira pokoncilске nagovore papežev, enciklike in dokumente Papeškega sveta za sredstva družbenega obveščanja. Med ključna vprašanja, s katerimi se sooča Cerkev na začetku tretjega tisočletja, sodi kultura transparentnosti in odgovornosti, ki jo pospešujejo množični mediji in zaradi katere so se spremenila pričakovanja javnosti do cerkvenih voditeljev. Ta prispevek predstavi in ovrednoti odzive vodstva Cerkve na ta izziv.

Ključne besede: cerkveno učiteljstvo o medijih; drugi vatikanski koncil in mediji; javno mnenje v Cerkvi; Cerkev in mediji; mediji in družba

Abstract: **Vatican II and Media: Continuity or Break?**

Council fathers demonstrated a positive attitude towards the media and towards the modern world in general. This paper begins with the analysis of key themes in the encyclicals of Pius XI, Pius XII, John XXIII and the Council decree *Inter Mirifica*: the concern for human person and community, calls for using the media's potential for the good, realistic awareness of the fundamental questions concerning liberty and responsibility.

The author continues with the analysis of postconciliar Papal speeches and encyclicals as well as documents issued by the Pontifical Council for Social Communications. At the beginning of the third millenium, the Church faces changed sensitivities concerning transparency and public responsibility. These sensitivities are indicative of a broader cultural change and are amplified by the media. As a consequence, the expectations by the public in regard to Church leaders have changed. The paper offers an analysis and evaluation of how Church leadership is responding to these challenges.

Keywords: Vatican II and media, publicness in Church, media and transparency

Za nas, ki se ukvarjamo z mediji in z vsem, kar je z njimi povezano, je Pij XI. pomemben papež. V konferenčni dvorani Vatikanskega radia obiskovalca pozdravita dva gospodarja: ustanovitelj Pij XI. in aktualni papež. Pij XI. je v Vatikan pripeljal elektriko, radio, železnico in druge sadove modernega časa. Ta fizična modernizacija je sledila ureditvi odnosa z italijansko državo. Dne 11. februarja 1929 so bili podpisani lateranski sporazumi, dve leti in en dan pozneje je papež spregovoril na valovih Vatikanskega radia. Končalo se je obdobje konflikta med Cerkvijo in modernim svetom in začelo se je novo obdobje, proces, ki je z drugim vatikanskim koncilom dosegel enega od vrhuncev. Seveda se tisočletna institucija ne spremeni čez noč. Ti procesi trajajo desetletja, zato bi bilo veliko prezgodaj trditi, da je modernizacija Cerkve končana. Kdo ve, morda bodo prihodnji zgodovinarji omenjena datuma povezali s tretjim, z 11. februarjem 2013 (odstop Benedikta XVI.), ko bodo zakoličili meje nekega civilizacijskega obdobja in neke oblike bivanja in delovanja »Cerkve v sedanjem svetlu«.

V nadaljevanju so povzeti bistveni dokumenti cerkvenega učiteljstva o komuniciranju in o medijih – o sredstvih družbenega obveščanja zadnjih osemdeset let. Avtor zagovarja stališče, da govorimo pri medijih o več kakor sredstvih. Mediji so sad in vzrok globokih družbenih in kulturnih sprememb, ki zaznamujejo življenje kristjanov in cerkvenih institucij.

1. Papeštvo, modernizacija in mediji

Modernost Pija XI. ni bila v tem, da je v papeško državo pripeljal elektriko in avtomobil. Medtem ko je državni tajnik Gasparri podpisoval v največji tajnosti pripravljene lateranske sporazume, je papež v baziliki sv. Petra rimskim duhovnikom pojasnjeval njihov pomen. Mednarodno priznana suverenost Svetega sedeža ni sama sebi namen, ampak je pomembna zato, ker Cerkvi omogoča svobodo delovanja. Cilj pogodbe ni v tem, da rimski škof in papež dobi svojo državo, saj njegovo bistveno poslanstvo ni upravljanje države in premoženja. Novoustavljena država obsega »le toliko materialnega ozemlja, kolikor je nujno potrebno za opravljanje duhovnega poslanstva«.¹ Za opravljanje tega poslanstva v sodobnem svetu zadostuje nekaj hektarov ozemlja, na katerem ima cerkev, trg za sprejeme romarjev, pa še malo prostora za radijski oddajnik.

Modernizacijo Cerkve lahko razumemo tudi kot prenos poudarka s snovi na sporočilo. Njeno poslanstvo ni več vezano na ozemlje, na politično in kulturno moč. Vpliv ni isto kakor moč. Duh ni omejen z materijo. Prav osvoboditev duha (informacije) iz spon materije (papirja) je bistvena značilnost elektronskih medijev. Da je papež Pij tistega februarskega dne leta 1931 nagovoril vse zemljane, mu ni bilo treba natisniti in razposlati milijarde časopisov. Njegovo sporočilo ni bilo več vezano na snov, ki je težka, počasna in draga. Zaprtje debelega poglavja v zgodovini papeštva, katerega poslednje strani so bile zaznamovane s hudim konfliktom

¹ *L'Osservatore Romano – 150 anni* (posebna številka), 1. julija 2011, 31.

z moderno kulturo, je v Cerkvi sprostilo moči za oznanjevanje. Ta premik od obrambe k proaktivnemu oznanjevanju se kaže tudi v dokumentih, v katerih papeži in Sveti sedež obravnavajo medije.

Prva enciklika, ki je izrecno posvečena medijem, ima naslov *Vigilanti Cura* (VC). Objavil jo je Pij XI. leta 1936. V njej razvije in razširi temo, ki se je dotaknil sedem let poprej v okrožnici o vzgoji *Divini illius Magistri*. Izhaja s stališča, da po vsebinski plati ni bistvene razlike med antičnimi cirkuškimi igrami in sodobnimi filmi, radiom ali revijami. V obeh primerih govorimo o razvedrilu in o umetnosti. Novost je v difuziji, v lahkoti razširjanja vsebin, v njihovi dostopnosti.

Za papeža ni nobenega dvoma, da ima vsaka človekova dejavnost neko določeno moralno valenco. Vsako dejanje ima učinek. To še toliko bolj velja za sporočila, ki postajajo zidaki pri gradnji človekove osebe, skupnosti in družbe. Ko smo to razčistili, pa se takoj zastavi vprašanje regulacije dejavnosti, ki so povezane z mediji. V preteklosti so papeži in koncili sestavljali sezname prepovedanih knjig in kaznovali tiskarje, prodajalce in bralce, če so te knjige razširjali ali brali. Pij XI je tudi v tem pogledu zelo moderen, in to po zaslugi Američanov. V pluralističnih in laičnih Združenih državah Amerike so katoličani na začetku 20. stoletja hitro ugotovili, da ne morejo računati na pomoč države pri uveljavljanju moralnih in estetskih standardov. Ko so se začeli množiti filmi, ki so dražili njihov moralni čut, so se organizirali v »Legion of Decency«. Njeni člani so se zavezali, da ne bodo gledali filmov, ki so v nasprotju z njihovimi moralnimi načeli.

Pritisk gledalcev, ki so jih organizirali katoliški cerkveni in civilni voditelji, je imel učinek. Filmski producenti in distributerji so upoštevali njihove glavne kritike. Zmaga je bila resda delna, saj so se tudi zato producenti iz New Yorka preselili na zahodno obalo v Hollywood, kjer so imeli bolj proste roke. Za nas pa je bolj kakor neposredni učinek pomembno dejstvo, da je Pij XI. pokazal moderno držo s tem, ko je spodbudil akcijo »od spodaj«. Ta premik v smeri civilne družbe in demokracije je značilen, še posebno če upoštevamo, da nas celo osemdeset let pozneje vedno znova zaskomina, da bi s trdo palico državne ali drugačne avtoritete uveljavili red na področju medijev.

Drugi poudarek v okrožnici je namenjen produkciji. Ni namreč dovolj, da znamo pokazati na napake in se zaščititi pred škodo. Treba je nekaj storiti, da bodo v medijih in na spletu boljše vsebine. Pij XI. spodbuja katoličane, naj izkoristijo pozitivni potencial, ki ga mediji nesporno imajo:

»Dobri filmi imajo lahko globok moralni vpliv na tiste, ki jih vidijo. Ne le, da človeka razvedrijo. Zmožni so v človeku vzbuditi plemenite ideale, mu posredovati dragocene zamisli in boljše poznavanje zgodovine ter lepote domovine in drugih držav sveta, prikazati resnico in krepost na privlačen način, ustvariti, ali vsaj podpreti razumevanje med narodi, družbenimi razredi in rasami, zagovarjati pravične pobude, oživiti prizadevanja za krepost in doprinesiti k vzpostavitvi pravičnega družbenega reda na sveta.« (VC, II. poglavje)

Za konec velja omeniti še Pijev realizem. Ustanovitelj Vatikanskega radia je dobro vedel, koliko staneta produkcija in distribucija medijev. Še bolj pomembno pa

je: zavedal se je, da v ligi prvakov ne more igrati z amaterji. Zato: kdor si prizadeva za to, da bi standard medijev zadoščal potrebam vzgoje in da bi bil v skladu s kristjanovo vestjo, naj ne izgublja moči in denarja z amaterji, ampak naj v polni meri uporabi strokovnjake.

2. Mediji kot družbeni in kulturni proces

Pij XII. je leta 1957 medijem posvetil okrožnico *Miranda Prorsus* (MP). V njej nadaljuje pristop svojega predhodnika in podpre dobro zasnovane pobude za klasifikacijo filmov v skladu s katoliško moralo. Dobro so zasnovane tiste pobude, ki so strokovno utemeljene in potekajo pod vodstvom škofov ali vsaj v sodelovanju z njimi. Temeljni pristop ostaja enak kakor pri predhodniku. Prvič, pričakuje se aktivna soudeležba laikov in strokovnjakov. Drugič, ne sestavi seznama prepovedanega gradiva in ne grozi s kaznimi, kakor so to delali papeži od 16. stoletja dalje vse do leta 1966, ampak želi ljudem pomagati pri izbiri primernih filmov in oddaj in jih spodbuja, naj ustvarjajo takšne vsebine.

Iz besedila je razvidno, da so bili pripravljavci poučeni o stanju medijskih študij. Okrožnica preseže paradigmo umetnosti, ki je značilna za *Vigilanti cura*, in uvede bolj sociološki pristop, s tem ko govori o treh funkcijah medijev (razvedrilna, vzgojno-izobraževalna in informativna). Izhajajoč iz osebne odgovornosti vseh vključenih v proces produkcije, distribucije in sprejemanja medijskih vsebin, predlaga danes zelo aktualni pristop soregulacije. Podobno kakor njegov predhodnik tudi Pij XII. podpira ustanovitev katoliške infrastrukture: produkcije, kritike in distribucije. Ta vidik se je izkazal za najmanj uresničljivega.

Ključnega pomena za nadaljnji razvoj cerkvenega nauka in konkretnih pobud na področju medijev pa je vedno močnejša zavest, da mediji niso samo orodje, dodatek k družbenim procesom, ampak so družbeni in kulturni proces. To spoznanje se je izkristaliziralo v pastoralnem navodilu *Communio et progressio* (CP), ki jo je leta 1971 objavil Papeški svet za družbeno obveščanje na pobudo koncilskih očetov:

»Sredstva družbenega obveščanja služijo graditvi novih odnosov in oblikovanju novega jezika, ki ljudem omogoča boljše poznavanje sebe in lažje medsebojno razumevanje. Na ta način ljudje prihajajo k vzajemnemu razumevanju in do skupnih ciljev. Vse to jih navaja k pravičnosti in miru, k dobronamernosti in dejavni ljubezni, k vzajemni pomoči, ljubezni in – končno – k občestvu. Orodja za komuniciranje so tako med najbolj učinkovitimi sredstvi za gojitev tiste ljubezni med ljudmi, ki je hkrati vzrok in izraz tovarištva.« (CP, 12)

Dvajset let pozneje pastoralno navodilo *Aetatis Novae* (AeN) ugotavlja, opirajoč se na *Communio et progressio*, da človek v veliki meri izkuša življenje skozi medije (»to a considerable extent, human experience itself is an experience of media«).

»Preobrati, ki jih danes doživlja družbeno komuniciranje, predpostavljajo nekaj več kot le tehnološko revolucijo: Gre namreč za popolno preobrazbo

vsega, s čimer človeštvo sprejema svet, ki ga obkroža, ter preverja in izraža svoje zaznave. /.../ Vse to učinkuje /.../ na psihološki, moralni in družbeni razvoj osebnosti, na strukturo in delovanje družbe, pogled na svet, na kulturno izmenjavo, na razumevanje in posredovanje vrednot, pogled na svet, ideologije in tudi na versko prepričanje.« (AeN, 4)

Drugače od navodila *Communio et progressio*, ki ga preveva pokoncilski optimizem do kulture in družbe, je navodilo *Aetatis Novae* bolj zadržano in skeptično do učinkov sodobnih sredstev družbenega komuniciranja:

»Podobe in ideje, ki so neprestano na voljo, in njihov hiter pretok celo med celinami, imajo globoke posledice, pozitivne in negativne, na psihološki, moralni in družbeni razvoj oseb, na strukture in delovanje družb, na komuniciranje med kulturami ter na dojemanje in prenašanje vrednot, svetovnih nazorov, ideologij in verskih prepričanj. Komunikacijska revolucija vpliva na to, kako dojemamo Cerkev, in ima pomemben učinek na strukture Cerkve in na oblike njenega delovanja.« (AeN, 4)

V naslednji točki dokument omenja komercializem, prepričanje – ki preveva politiko in gospodarstvo zadnjih desetletij –, da sta gospodarski uspeh in dobiček bolj pomembna kakor služba osebi in skupnosti. Gospodarski uspeh je postal najpomembnejše merilo za presojo medijev. Z njim tesno povezano potrošništvo globoko zaznamuje kulturo našega časa. V dokumentu *Cerkev in internet* (CI) Papeški svet leta 2002 zapiše:

»Svet medijev je včasih videti indiferenten in celo sovražen do krščanske vere in morale. To je delno zato, ker so mediji prežeti s tistim tipično postmodernim občutkom, po katerem je edina absolutna resnica ta, da ni nobenih absolutnih resnic. V kolikor pa obstajajo take resnice, jih človeški razum ne more doseči, zato so nerelevantne.« (CI, 8)

Podoben skepticizem v odnosu do medijev najdemo v posinodalni spodbudi *Pastores dabo vobis* (PV) iz leta 1992. V delu, kjer govori o pokori in spovedi, o čutu za askezo in za notranjo disciplino, o duhu žrtvovanja in samozatajevanja, o sprejemanju trdega dela in križa, zapiše tudi: »Omenjeni elementi duhovnega življenja predstavljajo določen napor za številne kandidate za duhovništvo, ki so odraščali v udobju in obilju ter so jih vzori obnašanja in ideali, ki jih prenašajo množični mediji, napravili manj odprte za omenjene elemente.« (PV, 48)

Naj povzamem: ko govorimo o medijih, govorimo o človeku in o družbi. Mi smo v veliki meri – v veliko večji meri, kakor si predstavljamo – rezultat medijev. To ima močne posledice za cerkveno skupnost. Petrova barka ne lebdi v vakuumu, ampak plove na vodi, odvisna je od tokov in od vetrov. Barka lahko plove samo znotraj tokov in vetrov, kapitan in mornarji jih morajo poznati in razumeti, da bodo znali priti na cilj. Končno tokovi in vetrovi ustvarjajo podnebje za posadko in za potnike na tej barki. Med ključne pozitivne značilnosti sodobnega medijskega podnebja sodijo naslednje vrednote: emancipacija (temeljna enakost ljudi), pričakovanja ljudi glede vključenosti in soudeležnosti (demokratska kultura) in pomen transparentnosti, pristnosti za učinkovito delovanje cerkvenih institucij.

3. Pravica do informiranja in do komuniciranja v cerkveni skupnosti

Že Pij XII. je s presenetljivo jasnostjo opozoril na vlogo informiranja in komuniciranja v življenju človeške skupnosti, ko je zapisal, da je komuniciranje osnovna potreba in s tem pravica človeka. Temelj za to trditev je teološko-trinitaričen, vendar se odlično ujema z dognanji komunikološke stroke. Ko govorimo o medijih, ne govorimo zgolj o pasivnem sprejemanju sporočil, o enosmernem toku informacij in vsebin, pri katerih bi bil človek pasivna tarča in sprejemnik. Takšen pristop je značilen za propagando in za komercialno govorico (oglaševanje in odnosi z javnostjo). Nasprotno pa humanistični pristop izhaja iz človekove globoke želje po skupnosti, po vključenosti, po soudeležbi v družbenem in v kulturnem življenju. Ta vidik je dve desetletji pozneje z vso silo izbruhnil na dan v tihi vojni med ZDA in državami v razvoju ter socialističnimi družbami glede »pravice do informiranja«, ki je privedla do izstopa ZDA, Velike Britanije in Singapurja iz Unesca leta 1984. Omenjene države so se kategorično upirale vsakemu poskusu, ki bi omejil svobodo govora in medijev, tako kakor so jo one razumele: svobodno tržišče medijskih proizvodov in storitev. Večina članic Unesca je, nasprotno, zagovarjala stališče, podobno Pijevemu, da je treba svobodo posameznika in gospodarskih družb uravnotežiti z legitimnimi potrebami skupnosti in družbe. V tej točki je bil zadnji predkoncilski papež več kakor dve desetletji pred objavo MacBrideovega poročila *Many voices, one world* na strani zagovornikov družbene odgovornosti.

Koncilski dokument nadaljuje v smeri, ki jo je zastavil Pij XII. Peta točka odloka *Inter Mirifica* pravi:

»Javno in pravočasno sporočanje dogodkov in dejstev omogoča polnejše in trajno spoznanje vsakemu posamezniku, ki more tako uspešneje prispevati k skupnemu blagru in sodelovati pri napredku celotne družbe. V človeški družbi torej obstaja pravica zvedeti tisto, kar je glede na poseben položaj vsakogar bodisi posameznikom ali skupnostim primerno.«

Nekaj let pozneje Papeški svet za družbeno obveščanje nadaljuje, kakor smo omenili že zgoraj:

»Sredstva družbenega obveščanja služijo graditvi novih odnosov in oblikovanju novega jezika, ki ljudem omogoča boljše poznavanje sebe in lažje medsebojno razumevanje. Na ta način ljudje prihajajo k vzajemnemu razumevanju in do skupnih ciljev. Vse to jih navaja k pravičnosti in miru, k dobronamernosti in dejavni ljubezni, k vzajemni pomoči, ljubezni in – končno – k občestvu. Orodja za komuniciranje so tako med najbolj učinkovitimi sredstvi za gojitev tiste ljubezni med ljudmi ki je hkrati vzrok in izraz tovarištva.« (CP, 12)

Pozneje, v točki 125, našteje tri načine, kako sredstva družbenega obveščanja pomagajo katoličanom: Cerkev pomaga pri oznanjevanju, pospešuje dialog znotraj Cerkve in Cerkev pokažejo sodobna mnenja in stališča. V nadaljevanju se bomo posvetili drugi točki: dialogu in pravici do komuniciranja znotraj Cerkve.

4. Komuniciranje znotraj cerkvene skupnosti

Na deklarativni ravni je Cerkev na isti valovni dolžini kakor večina sodobnikov, ko govorimo o vlogi medijev v družbi. Brez omahovanja zavzame stališče, da mora biti vse delovanje na področju medijev podrejeno človeku in skupnosti, ne narobe. Kako pa je s tem, ko govorimo o Cerkvi, o življenju katoliške skupnosti? Na načelni ravni velja, da imajo sredstva družbenega obveščanja enako vlogo pri vzpostavljanju in ohranjanju skupnosti, naj bo ta skupnost civilna ali cerkvena. V pokoncilskih dokumentih je ta zavest navzoča, vendar je papeži niso razvijali. Za naše razmišljanje sta pomembna pastoralna spodbuda *Communio et progressio* (1971) v delu, ki govori o temeljnih pravicah do dialoga in obveščnosti znotraj Cerkve, in navodilo *Aetatis Novae* (1992) v delu, ki govori o medijih v službi cerkvenega občestva (*communio*).

Temeljna pravica do dialoga in do informiranosti znotraj Cerkve ohranja in krepi »verodostojnost Cerkve in njeno večjo učinkovitost. Na bolj temeljni ravni pa gre za konkretno uresničenje Cerkve kot občestva, ki je ukoreninjena v tesnem občestvu Svete Trojice ter le-to odraža. Med udi skupnosti ljudi, ki je Cerkev, obstaja temeljna enakost glede dostojanstva in poslanstva. Ta enakost izhaja iz krsta. Na njej temelji hierarhična struktura in raznolikost služb in funkcij ...« (AeN, 10)

V tem kratkem stavku je povedano vse. A vrednost načelnih spoznanj se preskusi v krizi. V desetletjih, ki so sledila koncilu, so se preizkušnje (krize) kazale na dva načina. Prvič, vprašanje demokratizacije cerkvenih struktur. Drugič, skrite nake in grehi cerkvenih voditeljev.

Glede prvega se zastavlja temeljno vprašanje, ki je hkrati teološko in sociološko: ali tisto, kar dekret reče o družbi, velja tudi za sociološko resničnost, ki se imenuje Cerkev: za župnijo, škofijo, vesoljno Cerkev? Kako je s svobodo govora in pravico do informiranja znotraj te skupnosti? Stvar logike in doslednosti je, da za cerkveno skupnost veljajo enake zakonitosti in da ima enake potrebe kakor druge skupnosti, če so skupnosti. To je: brez komuniciranja ni skupnosti, pri tem pa komuniciranje ne more biti enosmerni tok informacij in pasivno sprejemanje, ampak je dogajanje, ki ga vzpostavijo in vzdržujejo med seboj člani komunikacijskega procesa. Ta proces je hkrati govorjenje in poslušanje, je govor in odgovor, vključuje torej vidik odgovornosti, ki seveda ne more biti zgolj abstrakten, ampak se mora izraziti skozi konkretna ravnanja in mehanizme soudeležbe.²

Communio et progressio (114) ugotavlja: komuniciranje in dialog (pogovor) gradita vezi edinosti med katoličani in sta nujna za povezanost s človeštvom. Glede prvega vidika, dialoga znotraj Cerkve, dokument ugotavlja: »Ker je Cerkev živo telo, potrebuje javno mnenje za vzdrževanje procesa dajanja in prejemanja med svojimi udi. Če tega ni, ne more napredovati v misli in dejanju.« (115) Teološki temelj katoličanove svobode govora sta čut za vero in ljubezen. Kjer je Kristus, tam ni prostora za strah in za sumničavost. Kadar iščemo resnico, ki nam jo je Bog za-

² Ta vidik znotrajcerkvene komunikacije dobro povzame Richard Shields v članku *Governance involves Catholics learning to speak and listen*.

upal, takrat svobodni dialog znotraj Cerkve ne poškoduje njene edinosti in solidarnosti, ampak, nasprotno, krepi slogo in skupnost duhov (»meeting of minds«). Vse to pod pogojem, da dialog poteka v ozračju spoštovanja in ljubezni, da hoče graditi in ne rušiti, da upošteva razliko med mnenjem posameznika in pristnim naukom cerkvenega učiteljstva.

Kar velja za področje teologije, za verska in za moralna vprašanja, velja toliko bolj za tuzemske zadeve v Cerkvi:

»Ker je razvoj javnega mnenja znotraj Cerkve bistvenega pomena, imajo posamezni katoličani pravico do vseh informacij, ki jih potrebujejo za opravljanje svoje dejavne vloge v življenju Cerkve ... Normalni tok življenja in gladko izvajanje oblasti znotraj Cerkve zahtevajo stalni dvosmerni tok informacij med cerkvenimi oblastmi na vseh ravneh ter verniki kot posamezniki in kot organiziranimi skupinami.« (CP, 119–120)

»V primerih, ko mora delovanje Cerkve biti zavito v tančico skrivnost, veljajo enaka pravila kot v civilnih zadevah. Po drugi strani pa duhovno bogastvo, ki je bistveni del Cerkve, zahteva, da se informacije o njenih namenih in njenih dejavnostih odlikujejo po integriteti, resnicoljubnosti in odprtosti. Kadar cerkvene oblasti ne želijo ali ne morejo dati informacij, se sprostijo govornice. Govornice pa niso nosilke resnice, saj vsebujejo nevarne polresnice. Zato je skrivnostnost potrebno omejiti na tiste zadeve, ko gre za dobro ime posameznikov in za pravice ljudi, posamično ali kot skupnost.« (CP, 121)

Če je bil prvi dokument pokoncilsko optimističen glede odprtega dialoga v vseh vprašanjih, tako verskih kakor organizacijskih, pa je navdilo *Aetatis Novae* dvajset let pozneje precej bolj previdno in jasno zariše meje dopustnega. Zdi se, kakor da se je v desetletjih po koncilu Sveti sedež vedno bolj ukvarjal z negativnimi vidiki komuniciranja in medijev. Tudi dokumenti, ki so sledili, te tematike niso razvijali dalje. Tako leta 2000 objavljeni dokument o *Etiki pri komuniciranju* (EK) zelo na kratko povzame omenjena dokumenta v tej materiji in sklene:

»Pravico do izražanja je treba izvajati ob dolžni poslušnosti do razodete resnice in učiteljstva Cerkve ter ob spoštovanju cerkvenih pravic drugih oseb (glej CIC 212, 1, 2, 3; 220). Tako kot druge skupnosti in ustanove mora včasih tudi Cerkev – in je celo dolžna – prakticirati tajnost in zaupnost. A to ne bi smelo biti z namenom zavajanja in nadzora. Znotraj občestva verujočih »se nosilci služb, ki imajo sakralno oblast, posvečajo pospeševanju tistega, kar je v interesu njihovih bratov, tako da vsi, ki pripadajo Božjemu ljudstvu in so zato nosilci resničnega krščanskega dostojanstva, morejo doseči odrešenje po svojih svobodnih in urejenih naporih za skupno dobro (LG, 18).« (EK, 26)

Apostolsko pismo Janeza Pavla II. *The Rapid Development* (objavljeno leta 2005) v točki 12 povzema, kar je o javnem mnenju znotraj Cerkve povedalo cerkveno učiteljstvo v preteklih petdesetih letih, vključno z *Zakonikom cerkvenega prava*.

Kjer je oblast, tam so zlorabe in škandali. Ustavimo se za konec ob teh bolečih rečeh, ki pa so najboljši pokazatelj, do kolikšne mere je institucija pripravljena uveljaviti načelna stališča glede komuniciranja, transparentnosti in odprtosti v svet. Zakaj sta transparentnost in dialog pomembna, je najbolje zapisano v *Communio et progressio*: tako se ohranjata in krepiata verodostojnost Cerkev in njena učinkovitost. Cerkev, ki ne bi delovala kot skupnost, ampak bi prevzela institucionalne vrednote in načine delovanja, bi izgubila dušo. Kadarkoli se to zgodi v Cerkvi, trpi njena verodostojnost in s tem tudi njeno poslanstvo. To je pogosta tema papeža Frančiška.

Nemogoče je v enem samem članku analizirati fenomenologijo škandala in transparentnosti glede katoliške Cerkev. Z veliko mero zanesljivosti pa lahko rečemo, da škofje in papeži, ki so pisali omenjene dokumente, niso računali na to, da bo šla ob koncu 20. stoletja Cerkev skozi globalno krizo zaupanja zaradi pomanjkljive transparentnosti. Počasi spoznavamo, da ljudje bolj zamerijo prikrivanja in zavajanje kakor napako samo. Poznavalec ameriškega političnega dogajanja je pred leti izjavil, da skoraj noben politik ali vladni uslužbenec ni bil obsojen zaradi napak, ampak zato, ker je napake prikrival in lagal. Enako se zdaj dogaja ameriškim škofom glede pedofilskih zlorab: obtoženi in obsojeni so, da so zločine prikrivali. Ljudje so to takoj razumeli kot prevlado institucionalne paradigme nad skupnostno paradigmo: za cerkvene voditelje je bilo bolj pomembno, da zaščitijo dobro ime institucije, kakor da zavarujejo žrtve; škofje in duhovniki niso zmožni priznati greha in narediti pokore. Skratka: cerkvene institucije so delovale v nasprotju s tem, kar so »pridigale«, v nasprotju s svojim bistvom. Sol se je spridila.

Če iščemo revolucionarnost v drugem vatikanskem koncilu, se mi zdi, da se velja poglobiti v pojem *participatio actiosa* – aktivna soudeležba. Poznana nam je predvsem iz dekreta o liturgiji, vendar bi jo veljalo razumeti širše, v smislu premika od pasivnega k aktivnemu članstvu v skupnosti. Dekret *Inter Mirifica* neopazno in morda celo nehote odpira ključno vprašanje ekleziologije. Sociološko in komunikološko gledano, kdo je Cerkev v sedanjem svetu? Logični odgovor: Cerkev je skupnost deležnikov. Vernik danes pričakuje, da bo deležnik, ne gledalec. Deležnik pa potrebuje informacije – kakor ugotavlja dekret – in ima aktivno besedo.

Cerkev je skupnost svobodnih ljudi, ki smejo in morejo govoriti o vsem, seveda z ljubeznijo, kakor priporoča že apostol Pavel. Transparentnost ne spodkopava nujno avtoritete, ni grožnja za edinost. Dialog ne vodi nujno v relativizem v bistvenih zadevah vere. Res pa je, da se od članov takšne transparentne in dialoške skupnosti zahteva večja stopnja znanja in zrelosti kakor od članov pasivne skupine. In morda najbolj bistveno spoznanje za naš čas, namreč da je skupnost po definiciji majhna sociološka enota: družina, zakonska in druge skupine, župnija kot oltarno občestvo.

Reference

- Decree on the media of social communications**
Inter Mirifica. 1963. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19631204_inter-mirifica_en.html (pridobljeno 10. maja 2013).
- International commission for the study of communication problems**. 1988. *Many voices, one world: towards a new more just and more efficient world information and communication order*. London: Kogan Page.
- Janez Pavel II.** 1992. *Post-synodal apostolic exhortation Pastores dabo vobis*. 25. marec. http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_25031992_pastores-dabo-vobis_en.html (pridobljeno 10. maja 2013).
- . 2005. *Apostolic letter The rapid development*. 24. januar. http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_20050124_il-rapido-sviluppo_en.html (pridobljeno 10. maja 2013).
- L'Osservatore Romano – 150 anni**. 2011. Numero speciale a cura di Francesco M. Valiante. 1. julij.
- Pij XI.** 1936. *Encyclical letter Vigilanti Cura*. 20. junij. http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_29061936_vigilanti-cura_en.html (pridobljeno 10. maja 2013).
- Pij XII.** 1957. *Encyclical letter Miranda Prorsus*. 8. september. http://www.vatican.va/holy_father/pius_xii/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_08091957_miranda-prorsus_en.html (pridobljeno 10. maja 2013).
- Pontifical council for social communications**. 1971. *Pastoral instruction Communio et Progressio*. 17. februar. <http://www.pccs.va/index.php/en/documents/documents-du-pccs/item/294-1971-pastoral-instruction-communio-et-progressio-vatican-city> (pridobljeno 10. maja 2013).
- . 1992. *Pastoral instruction Aetatis Novae*. 23. februar. <http://www.pccs.va/index.php/en/documents/documents-du-pccs/item/319-1992-aetatis-novae-pastoral-instruction-vatican-city> (pridobljeno 10. maja 2013).
- . 2000. *Ethics in communications*. 24. februar. <http://www.pccs.va/index.php/en/documents/documents-du-pccs/item/326-2000-ethics-in-communications> (pridobljeno 10. maja 2013).
- . 2002. *The Church and Internet*. 24. februar. <http://www.pccs.va/index.php/en/documents/documents-du-pccs/item/325-2002-the-church-and-internet> (pridobljeno 10. maja 2013).
- Shields, Richard**. 2013. Governance involves Catholics learning to speak and listen. *National Catholic Reporter*. 10. maj. <http://ncronline.org/news/vatican/governance-involves-catholics-learning-speak-and-listen> (pridobljeno 13. maja 2013).